

VALORI ALE TEATRULUI ROMANESC

Gheorghe
Leahu

„Un actor
este un om
care trăiește
cel puțin
de două ori“

— Gheorghe Leahu, sinteți o personalitate puternic implicată în viața teatrului românesc postbelic. Și totuși, de la o vreme, păreți retras în uitare. De ce ?

— Chiar, de ce ? Port în mine, obsesiv, cutremurătoarele versuri „Nu credem să-nvăț a muri vreodată“, și mai ales finalul poemului „Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă !“ Această poezie a Luceafărului românesc mă emoționează încă de la titlu. **Odă.** Dicționarul limbii române definește astfel oda „O poezie lirică în care se exprimă preamărirea,

elogiul, lauda, entuziasmul sau admirația, de obicei față de fapte eroice etc.“ Deci, a învăța să mori poate fi și o faptă eroică... Se poate ca uitarea să fie și reversul firesc a ceea ce am reprezentat în teatrul românesc, dincolo de titluri, roluri, presă, decorații și... animații (adesea am fost socotit „mare animator mare“). Dacă e adevărat că un actor este un om care trăiește cel puțin de două ori, permiteți-i să și moară de două ori : ca individ și ca artist. Până la urmă, este și acesta un privilegiu.

— Ați jucat mult, divers, bine. Care sint eroii pe care nu-i puteți uita ?

— Înaintea oricăruî rol interpretat, nu pot uita **ultarea** — lințoliu de care se plîngea cu discreție, la 15 aprilie 1936, în coloanele „Însemnări ieșene”, cea mai mare personalitate teatrală pe care a avut-o, după părerea și informațiile mele, țara noastră : Agatha Bărescu. După ce interpretase pe scenele Americii, Franței, Angliei, Austriei, în limbile respective, roluri de prim rang ale dramaturgiei universale, sporind prestigiul patriei sale, refuză în 1926 un contract pe trei ani în California și, reîntorsă în Iașul natal, preia catedra de artă dramatică a Conservatorului, îndrumînd tinăra generație. După zece ani, în 1936, scrie printre altele : „Am o durere. Am jucat pe un mare număr de scene strălucite din lumea întreagă... Experiența mea credeam că e destul de mare ca să poată fi întrebuintată în unele împrejurări pentru rezolvarea problemelor, destul de grele de altfel, ale Teatrului nostru. Totuși, niciodată, în zece ani, nu mi s-a cerut un sfat, nu mi s-a cerut o părere (...) Asta-i durerea mea, pe care o port ascunsă și fără răutate. O spun azi, pentru o atragere de atenție celor din viitor, căci s-ar putea să se mai repete cîndva o împrejurare ca aceea prin care am trecut eu. Experiența oamenilor care s-au dovedit odată vrednici nu trebuie niciodată neglijată. Popoare cu o bogăție mai mare de personalități nu o neglijează, căci ele știu că totdeauna e rău și dureros să se îngroape oamenii înainte de vreme”.

Ce pot adăuga la acestea ? Eu, literă mică a teatrului românesc ? Împreună cu Esop, cu Ianke, cu Ion Nebunul, Willy Loman, Béranger, Prospero, Groparul etc., etc., duc cu mine întrebările și chinurile lor, pentru că entropia memoriei încă nu mi-a obturat total deschiderea spre vis, spre gînd și dragoste, cu care am năzuit să-mi definesc o viață de om și de artist.

— **Dar cel pe care încă n-ați avut șansa să-l interpretați ?**

— Personajele neinterpretate pe scenă îmi sînt cele mai dragi, deoarece dragostea noastră reciprocă e necompromisă și durabilă. Nimeni nu ne-a birfit, dar, e drept, nici nu ne-a aplaudat. Shylock-ul shakespearian și Henric-ul pirandellian — de pildă — mă întovărășesc adesea c-un zîmbet jucăuș, de parcă ne-am privi de pe două maluri ale acelulași rîu adînc, și, știindu-ne neînotători, ne urăm reciproc încredere și fericire eternă.

— **Sînteți moldovean. Ce v-a legat de Moldova ? Dar de Banat ?**

— Ca un fel de constantă morală, îmi repet ideea că moldoveanul mai pleacă din Moldova, c-așa e viața, în schimb Moldova nu pleacă niciodată din moldovean, c-așa e Moldova. „Cel ce se simte



În tinerețe...



Roluri din Shakespeare :
Întiul gropar din „Hamlet“

Prospero

Feste



al Moldovei e ca un arbore care sughe seva pământului și lumina soarelui” — spunea, mai frumos decât aş putea eu s-o spun, Sadoveanu. Dar pământ și soare are și Banatul, îndestul. Constatarea asta mi se trage, ca să spun așa, din 1956, 1 octombrie, când am fost numit directorul Teatrului de Stat din Timișoara. Aproape treizeci de actori locuiau în cabine și săli de repetiții, iar la casa teatrului se puteau cumpăra două bilete la operă numai cu condiția să iei și două la teatru. De la această stare de lucruri și până când teatrului timișorean i se atribuia înaltul titlu de teatru național a fost o cale lungă, cincisprezece ani, care, pentru mine, înseamnă o **epocă**. N-am să înșir aici spectacolele și nici meritușii creatori, nici rolurile și aprecierile presei, nici cărțile scrise despre istoria acestei instituții, nici îndatoririle cetățenești pe care le-am avut (culminând cu calitatea de președinte al primului Consiliu regional de cultură și artă Banat), ci voi spune că,

pentru mine, Banatul a însemnat ce-a putut să însemne viața mea, cu anii săi cei mai rodnici (deceniile patru-șase). Pensionat (și nu pensionar) la vîrsta cînd Lucia Sturdza Bulandra încă nici nu fusese numită directoare a teatrului care-i poartă azi numele, și pe care l-a slujit pînă la peste 85 de ani, am fost solicitat să joc la Arad, să regizez la Teatrul Maghiar din Timișoara la formații de amatori. Am acceptat. La fel, în Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, la români din zona Virșetului. Cînd însă mi s-a propus o catedră la Institutul de teatru din Tirgu Mureș, sau director în câteva orașe din țară, recunoștința pe care o datoriez acestor locuri, amintirile și, nu o dată, speranțele m-au „zăgăzuit” în Timișoara, unde știu bine că mi-am dăruit prea plinul inimii, gîndirii și al faptei mele.

— **Cartea dumneavoastră, Deocamdată cuprinde un excelent capitol intitulat Teatrulitate, Hirlăului. Din păcate, scurt. Nu-l mai continuați ?**

— Ba da. L-am și scris. De asta, căruțu la care vă referiți a și fost intitulată **Deocamdată**, tocmai ca să mă simt obligat să mai scriu un al doilea volumaș de scurte și hazlii, zic eu, povestiri, înmănunchate sub titlul **De-a-ndoaselea**. S-a schimbat însă directorul editurii; noul director, un distins scriitor, o fi observat că eu nici nu fac parte din breaslă, așa că... deocamdată („mais c'est le provisoire qui dure...”) doar **Deocamdată**.

— **Ați cunoscut mulți oameni de teatru celebri din țară și de peste hotare. Mai treceți-l în revistă o dată, pentru cititorii revistei.**

— Văzînd cite lucruri... mici mi se întîmplă, nici nu-mi vine a crede cîți oameni mari am putut cunoaște în viață. Pe de altă parte, nu-mi pot stăpîni temerea ca, vorbind de-atîtea celebrități artistice cu care viața m-a blagoslovit, să nu las impresia unui personaj din **Doamna ministru** a lui Nușici, Pera, conșopistul din Direcția administrativă, care ținea cu orice preț și-naintea oricui să anunțe că el deține cele mai proaspete informații despre oamenii de vază ai urbei. A vă înșira aici numele tuturor marilor noștri actori, de la generația Luciei Sturdza Bulandra, a lui Manolescu, Vraca, Bălățeanu, Storin, Aura Buzescu și pînă la mine, neuitînd să presar printre ei pe George Enescu, Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Camil Petrescu, Victor Ion Popa, Al. Kirițescu, Elena Pătrășcanu, Kiriacooff etc., etc., străbătînd trupe și orașe cu tradiție teatrală, după mii de ore petrecute între celebrități, găsesc că

important este nu pe cine ai cunoscut, ci cu ce ai rămas. La toți acești oameni m-a impresionat arderea pentru idee și pentru adevăr. Cei mai mulți erau doctați și cu o rară modestie. În rest... povești (și n-avem timp de ele). Aceste întîlniri constituie poate singura zestre cu care — în sinea mea — mă mindresc.

— **Sinteți, în ciuda vîrstei, un anti-tradiționalist. Concret, în ce s-a manifestat această atitudine ?**

— „În ciuda vîrstei”, spuneți ? Și care ar fi vîrsta-limită acceptată, înainte de a se produce anchiloza gîndirii artistice ? Fenomene sclerotice de ordin artistic am aflat la unii a căror viață arterială era foarte ardentă. Observ că mă declarați **antitraditionalist**, și înțeleg că-i ceva de bine, iar dacă aș fi fost **tradiționalist**, ar fi fost ceva de rău. Îngăduiți-mi sumare precizări întru clarificarea termenilor. Dacă a pretinde să se înțeleagă limba vorbită de pe scenă, a milita pentru apărarea limbii române, „cea dulce și frumoasă”, înseamnă a fi tradiționalist, dacă a nu accepta forfecarea **ad absurdum** a textului literar clasic sau contemporan, prin deformarea unor sensuri, prin abuzul de muzică, pantomimă, zgomot etc. înseamnă a fi tradiționalist, atunci dragostea adevărată față de această minunăție și plină de tandrețe creație umană mă îndeamnă a afirma că sînt și eu tradiționalist. Dacă, în schimb, tradiționalistul este un pledant pentru vorbirea sforăitoare, gestică grandilocventă și prețioasă, naturalism în joc și decor, un adversar al libertății de concepție a artei regizorale, așadar dacă i se cere artei teatrale doar cumînțenia slujirii necreatoare și neoriginale a unui text dramatic, atunci, evident, mă socotesc antitraditionalist. Bineînțeles, a nu înțelege și a nu-i propune să dezbați artistic problematica epocii în care te găsești, ritmul ei, a nu folosi cîștigurile tehnologice și tehnice pe care civilizația contemporană ți le oferă, înseamnă a nu înțelege nimic din ceea ce se-ntîmplă cu teatrul și cu lumea. La Timișoara a fiîntat, încă din stagiunea 1966/1967, un studio experimental, care după numărul locurilor din sală a primit numele de **Studioul 172**. Au experimentat acolo Aureliu Manea, Iannis Veakis, Ion Maximilian, Elena Pătrășcanu, Miron Șuvagău, Florina Cercel, Em. Reus, Ovidiu Iuliu Moldovan, Paul Cornel Chitic, Sorin Titel, Angela Costache, Lula Popescu Pop, Emilia Jivanov, Doina Almăjan Popa, Ștefan Iordănescu ș.a. Cînd n-am mai avut această sală, am continuat experimentările în formula studioului **Pro Juventutes**, din aceeași dorință de a trimite către spectacolele sălii mari infuzii



Roluri din dramaturgia românească :

Ion din „Năpasta“ de I. L. Caragiale

Protagonist, in „Anton Pann“ de Lucian Blaga

Ianke din „Tache, Ianke și Cadir“ și...

...Nea Costică din „Răzbunarea sufleurului“ de V. I. Popa

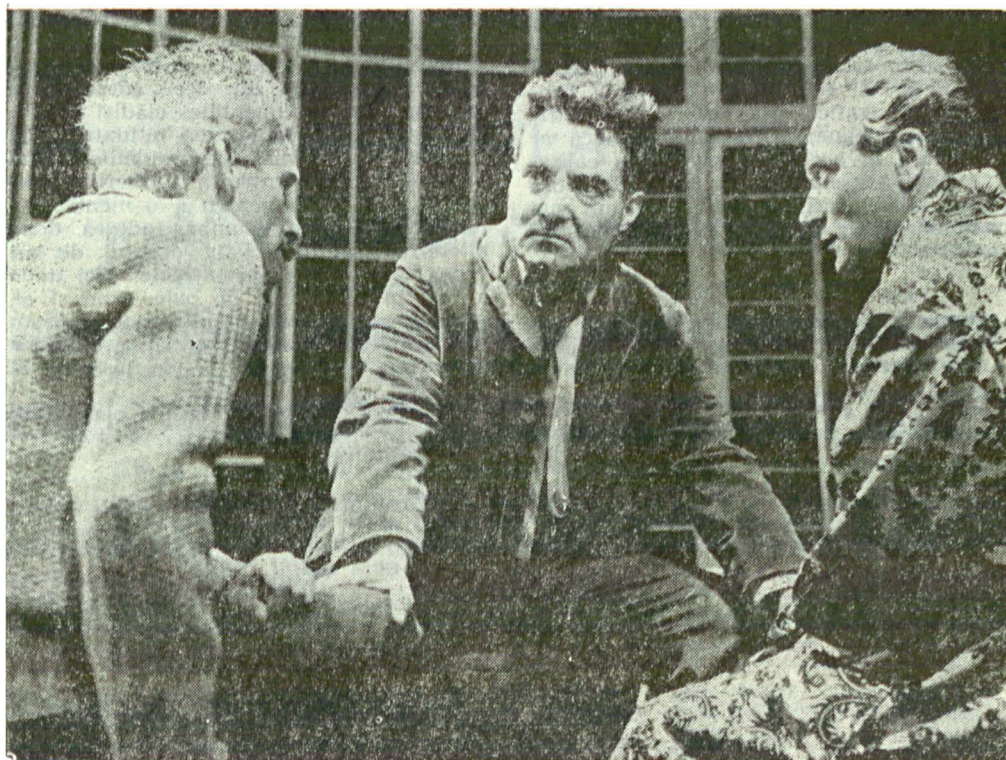
**Bădla din „Căruța cu paiațe” de
Mircea Ștefănescu**



**Ștefăniță din „Viforul” de Dela-
vrancea**



Moebius din „Fizicienii” de Fr. Dürrenmatt



permanente de gândire artistică tină, îndrăzneță, atît în arta interpretativă, cît și în cea regizorală, ba chiar și cu privire la repertoriu și public. Am supus încercărilor, inovațiilor tot ce simțeam că scîrție — și scîrțiau multe. Trecînd prin „focurile” Studioului, nu-ți mai puteai permite abordarea formulelor greoaie, didactice, învechite, desuete ale teatrului — hai să-l numesc abia acum — tradiționalist. Și nu întîmplător echipa de la Studio a fost permanent și elementul de prospețime cu care s-a înnobilit treptat sala cea mare, menită peste cîțiva ani să fie încoronată cu titlatura de Național.

— Ați luptat împotriva mentalității provincialiste. Cum credeți că se pune problema, la ora actuală ?

— Dacă prin provincialism în teatru înțelegem ceea ce este învechit, perimat, sclerosat, inactual, desuet ș.a.m.d., provincialism teatral poți afla și-n centrul Capitalei, după cum spectacole de centru, de vîrf, poți întîlni și-n provincie. Mă îndemn a crede că acordarea titlaturii de Național teatrului timișorean s-a datorat și recunoașterii meritelor naționale ale unei instituții de artă din provincie. Parafrazînd celebra replică „valoarea nu așteaptă ca vîrsta s-o măsoare”, nici locul geografic al unui teatru nu-i stabilește valoarea. Desprovincializarea unor spectacole de teatru bucureștene sau de televiziune (mai ales recitaluri, pe care eu le numesc de tip xerox) ar putea constitui o preocupare foarte meritorie, la care actorii și regizorii de frunte ai provinciei geografice și-ar oferi o semnificativă și pregnantă contribuție, dacă ar fi invitați la aceasta. Inegalitatea calitativă a unor spectacole din teatre, fapt din păcate adesea întîlnit, are cauze mult mai complexe, care, fără a justifica această realitate, o pot, în schimb, explica.

— Ați trecut prin multe teatre, pe unele le-ați condus. Ce a fost mai important în această experiență, atît pentru teatrele respective, cît și pentru dumneavoastră ?

— Expresia „am trecut” e doar în parte adevărată, deoarece absolut în toate teatrele am fost trimis, numit, dar asta n-are prea mare importanță. Teatrul Poporului și Teatrul C.F.R. Giulești (1945—1949), Teatrul Național din Craiova (1949—1952), Teatrul „A. Davila” din Pitești (1952—1956) și, de atunci, la Timișoara. Sint

multe ? M-am întîlnit cu necunoscuți și cunoscuți care mi-au amintit de rolurile jucate, alții mi-au reținut zbatările organizatorice, unele rezultate vizibile, precum și firea-mi entuziastă. Probabil că urmele actorilor în sufletele oamenilor nu sînt chiar atît de trecătoare, cum, cu prea multă amărăciune, simțem tentați a ne văicări. Una peste alta, simt constant că fiecare teatru în care am muncit, am visat, am creat poate, mi-a dăruit cîte o cărămidă alcătuitoare a devenirii mele. **Bucureștii și Craiova :** entuziasm și întîlnirea cu gigantul vieții teatrale și culturale românești. **Piteștii :** conștiința responsabilității pe toate planurile. **Timișoara :** restul. La rîndul meu, tuturor acestor teatre le-am dăruit poate puțin, dar în fond, totul viața și munca mea devotată. Neliniștile mi se risipesc de îndată ce am prilejul să trec prin Pitești, prin fața clădirii cochete a teatrului, și e destul să-mi amintesc că am găsit această instituție, în 1952, funcționînd într-o biată sală de cinematograf și am lăsat-o într-un edificiu de sine stătător, pe ale cărui schele urcam zilnic la cinci dimineața, ca să știu cum stăm cu visurile, dar și cu zidurile din capitala Argeșului. Mai aproape (și la propriu și la figurat), îmi stă la îndemînă frontispiciul clădirii din piața centrală a Timișoarei, pe care aș numi-o a **înfrățirii**, deoarece în această piață se află reunite teatrele naționalităților (maghiar și german), opera cîntă în toate cele trei limbi și pentru toți, în timp ce Naționalul, în limba comună a patriei, înfrățește idealurile tuturor. Mă uit, deci, adesea spre frontispiciul monumentalei clădiri și observ strălucind mîndrețea titlaturii de Național și nu știu care strădanie e mai mare — aceea pentru a fi meritat distincția, sau aceea pentru a o menține și justifica în timp. Cumpăr adesea două bilete ca să-mi recîștig dreptul de a-i vedea teatrul și spectacolele, căci unde a fost mîncat lupul de oaie, vine și el, săracul, să ridă sau să plîngă (după cum este și piesa), dar nu pentru a modifica proverbul, ci pentru a se lăsa pe el schimbat.

Odă, deci, liniștii și fericirii oamenilor.

— Mulțumesc.

— Vă mulțumesc așijderea.

**Convorbire realizată de
Bogdan ULMU**